

Качуровська Я.
студентка 34 група
ННІ педагогіки,
наук. керівник:
доц. Клименюк Ю. М.

Робота вчителя початкових класів у формуванні інтелектуальних здібностей учнів 1-го класу на уроках математики.

В наших вихованцях дремають задатки талановитих математиків й фізиків, філологів й істориків, біологів та інженерів, майстрів творчої праці в полі й біля верстата. Ці таланти розкриються тільки тоді, коли кожний учень зустрінє у вихователів ту «живу воду», без якої всі задатки засихають.

В.О. Сухомлинський

Як відомо, інтелектуальні здібності - це здатність пізнавати, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях. Здібності є якісною характеристикою кожної особистості. Здібна дитина з яскраво вираженою спрямованістю на творчий підхід до улюбленої справи, зазвичай, виявляє при цьому підвищений розумовий тону. Процес розвитку інтелектуальних здібностей учнів — тривалий і трудомісткий. Він не дає швидких результатів, але вкрай важливий для успішного навчання учнів і формування у них сучасного світосприйняття. Однак, не кожен вчитель готовий формувати та розвивати здібності дітей.

Мета статті: проаналізувати роботу вчителя початкових класів у формуванні інтелектуальних здібностей учнів 1-го класу на уроках математики.

Проблема інтелектуального розвитку досліджується як психологами, так і педагогами. Вона здавна була і залишається в центрі уваги вчених психологів, педагогів, методистів, вчителів практиків. Неою займалися такі вчені як Ж. Ж. Руссо, М. Монтессорі, Й. Герберт, Й. Г. Песталотці (власне йому належить термін «розвивальне навчання»), К. Д. Ушинський, Л. В. Виготський, Л. В. Занков, П. Я. Гальперін, Н. Ф. Дусавицький, О. Я. Савченко вирішенню проблем інтелектуального розвитку присвячені також праці Л. Богоявленського, Н. Менчинської, С. Рубінштейна.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні чільне місце займає збереження та збагачення інтелектуального фонду нації. Це яскраво відображено в документах про освіту, в сучасній психолого-педагогічній літературі та періодиці. Зокрема, Закон України «Про освіту» визначає освіту як «основу інтелектуального, соціального, економічного розвитку суспільства і держави» де на першому місці поставлено інтелектуальний розвиток нації [2, с. 1]. Його ефективність залежить від використання і вмілого поєднання різноманітних класичних і новаторських форм роботи, від володіння вчителем сучасними методами педагогіки, від уміння діагностувати рівень сформованості інтелектуальних здібностей.

Формування в учнів навичок самостійної діяльності, покращення їхньої пам'яті, уваги, спостережливості, мислення, сприйняття, мовлення є важливим завданням сучасної української національної школи. У розвитку названих якостей особистості молодшого школяра велике значення має позакласна робота, зокрема позакласна робота з математики [5, с. 14]. Пріоритетним завданням на сучасному етапі функціонування освіти визнано створення умов для розвитку і самореалізації особистості кожного учня, формування покоління, здатного навчатися протягом усього життя [1].

Математика є унікальним засобом формування не лише освітнього, але й розвивального та інтелектуального потенціалу особистості.

Основна функція в роботі з учнями вбачається у формуванні розвиненої особистості, у створенні умов, за яких дитина може і хоче навчатися. Не секрет, що лише зацікавивши, лише здивувавши кожного учня, можна розраховувати на позитивний результат навчання. В. О. Сухомлинський наставляє «Головною потребою кожного школяра мають стати праця, самостійна думка, відкриття істини». Реалізувати дану пораду можна лише завдяки вдумливій підготовці до занять, до роботи в класі взагалі. Кожна здорова дитина має можливості для розвитку як виконавських, так і творчих здібностей до всіх видів діяльності. І багатство можливостей розумового розвитку приховане не лише в природі спадковості, а і в строках початку, методах і умовах розвитку дитини. Отже, здібна дитина - не дар природи. Успіх залежить від батьків і вчителів.

У діяльності на уроці доцільно використовувати дидактичний матеріал, який диференціюється за рівнями складності. Для контролю знань добирається завдання 3-х видів, що відповідають рівням навчальних досягнень учнів:

- 1) репродуктивні (потребують відтворення) - обов'язковий рівень;
- 2) реконструктивні (потребують перетворень відповідних знань і вмінь) - достатній рівень;
- 3) завдання, які потребують творчого використання знань і вмінь - високий рівень.

Для того щоб реалізувати ідею рівної диференціації без ураження психіки учнів потрібно реалізувати її тільки шляхом індивідуалізації навчання. Тим більше, що в математиці особистий підхід набування особливого значення, що пояснюється специфікою цього навчального предмета. Математика об'єктивно є однією з найскладніших дисциплін і її вивчення викликає суб'єктивні труднощі у багатьох школярів. Разом з тим, чимало учнів має яскраво виражені здібності до цього предмета. Розрив у можливостях сприйняття курсу математики учнями, що перебувають на різних «полюсах» знань, умінь, навичок і здібностей, дуже великий. Позбутися його можна через відповідну організацію самостійної домашньої роботи учнів. Добре продумана система домашніх завдань допомагає реалізувати ідею різнорідного навчання в сучасній школі без негативних наслідків.

Завдання для домашнього виконання слід пропонувати учням з приписками: «обов'язково», «по можливості», «якщо зможе», «за бажанням» - залежно від дидактичної математики мети і рівня складності задачі. Якщо задача відповідає середньому рівню навчальних досягнень учня, їй пропонується з припискою «обов'язково»; якщо розв'язання задачі складається з кількох рівносильних кроків, то - «по можливості»; якщо складність задачі перевищує достатній рівень — «якщо зможе». Складними задачами з припискою «за бажанням» цікавляться сильні учні. Якщо більшість учнів розв'язали такі задачі, то на наступному уроці потрібно обмежуватися переважною відповідями. Якщо це вдалося одному - двом учням, то вони пояснюють хід розв'язання. Якщо складну задачу не розв'язав ніхто, то вчитель робить це сам на початку уроку у швидкому, відповідному до рівня підготовки сильних учнів, темпі. Розв'язування задач підвищеної складності доцільно стимулювати високою оцінкою, але бути обережним через небезпеку списування (хоча і списування іноді дає позитивні результати) [2].

Для розвитку інтелектуальної особистості в контексті креативної освіти на уроках математики у школі створюються умови для повноцінного навчання учнів, самовиховання, самоосвіти. При цьому особливого значення набуває здатність особистості до творчого нестандартного мислення, уміння ефективно вирішувати складні проблеми власної діяльності [3].

Під задачею ми розуміємо об'єкт розумової діяльності, в якому в єдності подані його складові — умова і вимога, а отримання пізнавального результату є можливим через розкриття відношень між відомими і невідомими елементами задачі. Розв'язування задачі є складним процесом розумової діяльності людини, який спрямований на перетворення об'єкта, що описаний у змісті задачі, на вирішення суперечності між умовою та вимогою задачі. В основі процесу розв'язування текстових математичних задач лежать загальні розумові дії, які складають внутрішню структуру процесу розв'язування задач. Під умінням розв'язувати задачі розуміємо складне вміння, яке містить комплекс умінь нижчого порядку, що стосуються послідовності виконуваних дій.

Вплив годин цікавої математики на розумовий і математичний розвиток учнів на засвоєння математичних знань буде вагомим за рахунок використання цікавого теоретичного матеріалу та нестандартних завдань у позаурочний час.

Розвиток інтелектуальних здібностей учнів здійснюється не лише на уроках математики, але й в позаурочний час [6, с. 209].

Це можуть бути:

- Математичний гурток.
- Математичний ранок.
- Хвилини цікавої математики.
- Математичні екскурсії.

У класах є учні, які ніколи не піднімають руку, мало посміхаються, на виклик до дошки реагують зі страхом. А вчителі й не запрошують їх до дошки поодиночі. Діти можуть вибрати собі надійного товариша і виходять удвох. Навіть найтривожніша дитина в такій компанії почуватиметься впевнено і через деякий час переконається, що нічого страшного біля дошки з нею не станеться. При відповіді вони можуть перемовлятися один з одним. Мета всього цього - звести до мінімуму пасивне перебування дітей на уроці, і максимально розвивати здібності інтелектуальні, творчі та ін. Якщо з будь-яким напрямком виникають труднощі, проблеми, це означає, що інтелектуальний розвиток дитини відбувається односторонньо. Отже, молодший шкільний вік є періодом інтенсивного психічного та особистісного розвитку, набуття інтелектуальних здібностей. Щоб процес вивчення математики приносив учню більше позитивних емоцій, сприяв формуванню в неї інтересу до навчання слід проводити нетрадиційні уроки: уроки – казки, подорожі, лабіринти, конкурси, добирати цікаві запитання і приклади, що поступово і непомітно залучати кожного учня до процесу пізнання.

Висновок. «Особистість виховує особистість» - це азбука виховного процесу. Педагоги аналізують відповіді дітей і непомітно ведуть їх до розв'язання проблем Використання елементів проблемного, диференційованого, особистісно-зорієнтованого, ігрового і інших навчальних технологій, розв'язування цікавих нестандартних задач, дає можливість не тільки передати учням якомога більше знань, а й прищепити смак до їх самостійного здобуття, активізувати їх інтелектуальну діяльність, підвищити інтерес до навчального предмета, забезпечити розвиток здібностей, готувати їх до розмаїття життєвих ситуацій. Бо жити - це означає розв'язувати задачі.

Список використаних джерел та літератури.

- 1.<http://ndl.ippo.org.ua/node/20>
- 2.http://nagolyk.at.ua/index/rozvitok_piznavalnoji_dijalnosti_uchniv_na_urokakh_matematiki/0-5
- 3.<http://www.libr.dp.ua/region/Period/Kultura/031011/Matematika/st.6.pdf>
- 4.<http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/rozvitok-intelektualnikh-zdibnostei-molodshikh-shk.html>
- 5.Розвиток інтелектуальних здібностей молодших школярів / Упоряд. Яворська О. Л.— Х. : Вид. група «Основа», 2009.— 176 с.
- 6.Богданович М., Козак М., Король Я. Методика викладання математики в початкових класах: Навчально-методичний посібник. — К.: А. С. К. — 1998. - 352с.